

Висновки. У підвищенні ефективності використання земель сільськогосподарських угідь велика роль відводиться бонітуванню ґрунтів тому, що це логічне завершення спеціальних обстежень ґрунтів, яке виражає у балах числову характеристику природних властивостей і морфологічних ознак ґрунтів, найважливіших для формування врожаїв сільськогосподарських культур. Таким чином, аналіз ґрунтового покриття, зокрема обрахування його бонітету для Самсонівської сільської ради Краснодонського району Луганської області, можна розглядати як реальний приклад аналізу однієї зі складових комплексної оцінки території. Через підбір різних еталонів бонітування одні й ті самі агропромислові групи ґрунтів у межах Самсонівської сільської ради, які розміщені на

території різних природно-сільськогосподарських районів, отримали різний бонітет.

Застосована методика розрахунку бонітету ґрунтів та виділення агропромислових груп може бути використана під час проведення практичних робіт для визначення комплексної оцінки території дослідження у викладанні базового курсу «Основи кадастру» спеціалізації «Кадастр і моніторинг земель» кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

**Рецензент – кандидат технічних наук,
професор В.М. Опара**

Література:

1. Просторово – часовий аналіз в територіальному менеджменті. Ч.1. Навч. посіб. / В.О. Боков, І.С. Тимченко, І.Г. Черваньов та ін. – Сімферополь, 2005. – 170 с.
2. Джеррард А. Дж. Почвы и формы рельефа; пер. с англ. – Л.: Недра, 1984. – 208 с.
3. Земельний кодекс України. – Харків: Одісей, 2009. – С. 57.
4. Ігнат'єв С.Є. Прозора земля: Навч.-метод. посіб. – Харків: ТОВ «ТНЦ», 2008. – С.163-164.
5. Методика грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів // Земельні відносини в Україні. – К.: Урожай, 1998. – С. 137.
6. Оцінка земель: Навч. посіб. / М.Г. Ступень, Р.Й. Гулько, І.Р. Залуцький та ін.; за заг. ред. М.Г. Ступеня. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 308 с.

УДК 528.94 : 796.5

Ю.І. Прасул, О.В. Пономаренко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ІНФОРМАЦІЙНО-КАРТОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено сутність інформаційно-картографічного забезпечення туристсько-краєзнавчої діяльності у межах адміністративного району та його особливості. Доведено необхідність розробки туристсько-краєзнавчого довідника такої структури: вступ, загальне знайомство з територією, комплексна посторінкова туристсько-краєзнавча карта, туристсько-краєзнавчі маршрути, плани найбільших населених пунктів, перелік населених пунктів району. Проведено апробацію на прикладі Балаклійського району Харківської області.

Ключові слова: туристсько-краєзнавча діяльність, картографування, довідник туриста і краєзнавця.

Yu. Prasul, O. Ponomarenko

INFORMATIVE-CARTOGRAPHIC PROVISION OF TOURIST-REGIONAL ACTIVITY

Essence of the informative-cartographic provision of tourist-regional activity within the bounds of an administrative district and its features has been shown in the article. The necessity to develop a tourist-regional reference book of such structures is well-proven: introduction, general acquaintance with the territory, a complex page – to-page tourist-regional map, tourist-regional tours, plans for the largest population centers, the list of settlements of the district have been well-grounded. Approbation has been conducted on the example of Balakliyskiy district in Kharkiv region.

Keywords: tourist-regional activity, mapping, directory of the tourist and regional specialist.

Ю.И. Прасул, О.В. Пономаренко

ИНФОРМАЦИОННО-КАРТОГРАФИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ТУРИСТСКО-КРАЕВЕДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье освещены сущность информационно-картографического обеспечения туристско-краеведческой деятельности в административном районе и его особенности. Доказана необходимость разработки туристско-краеведческого справочника такой структуры: введение, общее знакомство с территорией, комплексная постраничная туристско-краеведческая карта, туристско-краеведческие маршруты, планы наибольших населённых пунктов, перечень населённых пунктов района. Проведена апробация на примере Балаклейского района Харьковской области.

Ключевые слова: туристско-краеведческая деятельность, картографирование, справочник туриста и краеведа.

Вступ. У сучасних умовах життя країни регіональний туризм у сільських адміністративних районах та краєзнавство вважаються пріоритетними напрямками розвитку освітньо-культурної сфери, на розвиток і становлення яких значно впливає інформаційне забезпечення. На даний момент інформацію можна розглядати як стратегічний ресурс будь-якого регіону, а її спеціалізацію – важливою передумовою для визначення стану різних сфер соціально-економічного життя області, в тому числі і туристсько-краєзнавчої. У зв'язку з цим виникла необхідність розробки інформаційно-картографічного забезпечення даного виду діяльності, котре дозволить показати привабливі місця певного регіону і, таким чином, сформує позитивний образ місцевості, який на даний час залишається на дуже низькому рівні. Таким чином, проведення дослідження за даною тематикою є актуальним.

Вихідні передумови. Туристсько-краєзнавча діяльність поєднує в собі різноманітні за змістом і цілями види краєзнавства й туризму, яким і присвячена переважна більшість публікацій. Серед них публікації В.С. Серебряні, В.Л. Петранівського, М.Й. Рутинського, Т.Г. Сокол, Є.В. Панкової, Л.Я. Чеховської, Р.Р. Сіренка та інших науковців. Безпосередньо проблема інформаційного забезпечення розвитку краєзнавства та картографічного забезпечення туристської діяльності піднімається досить давно, але результати не настільки повні й ефективні. У публікаціях В.І. Остроуха, В.П. Скавронського [2], О.С. Журавель [1], Ю.І. Прасул [5] та інших дослідників-краєзнавців і картографів доведена необхідність створення картографічних посібників з краєзнавства, запропоновані підходи до створення регіональних краєзнавчих карт та їх серій. Досі залишаються невирішеними питання видового різноманіття, структури, тематики, глибини й охопленості змісту даних творів. Тривала історія розвитку краєзнавчо-туристської діяльності сприяла накопиченню значної кількості різноманітної тематичної інформації, проте поки що не розроблена єдина система інформаційного забезпечення цієї сфери, яка б поєднувала інформацію про туристсько-краєзнавчі ресурси, їх стан, характер використання та робила б це на системній основі.

Метою статті є висвітлення сутності й особливостей інформаційно-картографічного забезпечення туристсько-краєзнавчої діяльності у межах адміністративного району області.

Виклад основного матеріалу. Регіональні туристсько-краєзнавчі особливості території найповніше можна розкрити на картах адміністративних районів, яких, на жаль, створено ще досить мало. Це

є суттєвою проблемою для проведення туристсько-краєзнавчої діяльності, яка практично неможлива без таких супутніх товарів, як туристичні карти, плани, путівники, брошури, довідники та іншої подібної друкованої або електронної продукції, що складає основу інформаційно-картографічного забезпечення туризму та краєзнавства.

Інформаційно-картографічне забезпечення туристсько-краєзнавчої діяльності, на наш погляд, – це сукупність даних картографічного моделювання геопростору з детальною систематизованою подачею інформації, сформованої на системній основі, яка включає відомості про різноманітні складові туристсько-рекреаційного потенціалу і краєзнавчі особливості певної території; має здійснювати функції одержання, переробки, поширення і зберігання інформації у сфері туристсько-краєзнавчої діяльності; бути корисною безпосередньо туристам і краєзнавцям, сектору управління розвитком туризму та краєзнавства, організаторам і розробникам туристсько-краєзнавчих продуктів, краєзнавцям та дослідникам території, освітянам.

Серед усього різноманіття інформаційних туристичних продуктів можна виділити три групи: некартографічні продукти – краєзнавчу літературу, фотоальбоми та інші твори з описом та фотознімками туристичних об'єктів; картографічні продукти туристичної тематики та вербально-графічні продукти – путівники, довідники й інші твори, що складаються з описової та картографічної частини. Останні користуються особливою популярністю: все частіше атласи максимально насичуються описовими фрагментами, а літературні джерела містять декілька карт-врізок. Таким чином, перспективою подальшого інформаційного забезпечення туристсько-краєзнавчої діяльності є розробка такого продукту, який включатиме не тільки інформаційну складову з цікавими фактами, подіями, описами об'єктів місцевості, а й картографічну, де на карті чи плані буде показано розташування об'єктів і територій туризму, рекреації, краєзнавства чи напрямок руху для подорожуючих, оформлений яскравими фотографіями, малюнками, з додаванням корисних коментарів про місцевість. Аналіз публікацій та інформаційних продуктів туристсько-краєзнавчої тематики призвів до висновку, що подальші дослідження необхідно спрямувати саме в такому русі, використовуючи системну методологію для всебічного задоволення інформаційних потреб даної галузі та прийняття раціональних і коректних рішень з приводу проведення такої діяльності.

При розробці інформаційно-картографічного забезпечення туристсько-краєзнавчої діяльності

основні вимоги висуваються до вихідної інформації (точність, достовірність, відповідність інформації запиту та потребам користувача, адекватність, сучасність, поєднання повноти інформації і лаконічності, виразність, унікальність), принципів створення системи інформаційного забезпечення туризму (системно-комплексний підхід до відображення всіх складових елементів краєзнавчо-туристичного потенціалу; забезпечення внутрішньої єдності тощо) [4], принципів туристського картографування (точність, актуальність, нестандартність та оригінальність дизайну; використання символічних художніх значків; сучасні технології подачі інформації користувачу тощо) [6].

Апробація розроблених положень нами здійснювалася на прикладі Балаклійського району – одного з найбільших за розмірами районів Харківської області, який має досить значний туристсько-рекреаційний потенціал, наданий час ще слабо використаний. Рівнинна хвиляста поверхня на межі лісостепової та степової зон, помірно континентальний клімат з м'якою зимою зі стійким сніговим покривом і доволі жарким літом, одна з найкрасивіших в Україні річок - Сіверський Донець, інші річки, озера, водосховище, мальовничість ландшафтів, лісові соснові й широколистяно-соснові, кленово-липово-дубові масиви, стратиграфічні пам'ятки палеогену, відслонення нижньокрейдових та юрських відкладів, крейдяні гори, регіональний ландшафтний парк «Ізюмська лука», ландшафтні, ботанічні, загальнозоологічний, загальногеологічний заказники місцевого значення, пам'ятка природи «Юннатівська» з природно-краєзнавчим музеєм – усе це сприяє розвитку туристсько-краєзнавчої діяльності, подоланню в районі нескладних маршрутів без спеціальної підготовки на будь-яких засобах пересування. Балаклійський район має доволі багату історію, підтверджену пам'ятками археології, історії, монументального мистецтва. Більшою мірою це

рухомі пам'ятки – археологічні знахідки, частково документальні історичні пам'ятки, представлені в експозиціях краєзнавчого музею м. Балаклія. Так, найцікавішими вважаються Петрівська фортеця Української лінії 1731 р. (земляний вал XVIII ст.), пам'ятка архітектури XIX ст. (Балаклія, приміщення краєзнавчого музею), Богородицька церква в с. Андріївка. З Балаклійським районом пов'язані життя та діяльність багатьох видатних осіб: письменника Г. Данилевського, літературознавця і перекладача В. П'янова, братів Аверіних – Віктора (вченого-біолога) і Всеволода (художника-графіка), географа і геолога зі світовим ім'ям Я. Едельштейна, співачки О. Петрусенко, видатного полководця Г. Жукова.

В рамках дослідження Балаклійського району проведена оцінка туристсько-краєзнавчих ресурсів окремо за такими блоками: природні (мікрокліматичні, водні, орографічні, ландшафтні, екологічні), історико-культурні (археологічні, архітектурні, монументального мистецтва, біосоціальні, події) та соціально-економічні (розміщення, харчування, транспорт, сервіс) у межах міської, селищних і сільських рад. На основі поблочної оцінки обраховано сумарний бал привабливості і перспективності туристсько-краєзнавчої діяльності, за яким виділено три категорії територій: найбільш привабливі, привабливі, умовно привабливі (рис.1). Так, для організації природничих маршрутів, організації «культурних виходів на природу», походів вихідного дня найцікавішими є місцевості Петрівської, Червоногусарівської, Міловської сільських, Балаклійської міської та Червоно-Донецької селищної рад, а для проведення пізнавальних екскурсій, прокладання тематичних маршрутів цікавими є території Балаклійської міської та Петрівської сільської рад. У цілому лідерами є території Балаклійської міської, Петрівської, Міловської, Червоногусарівської сільських та Червоно-Донецької і Савинської селищних рад.

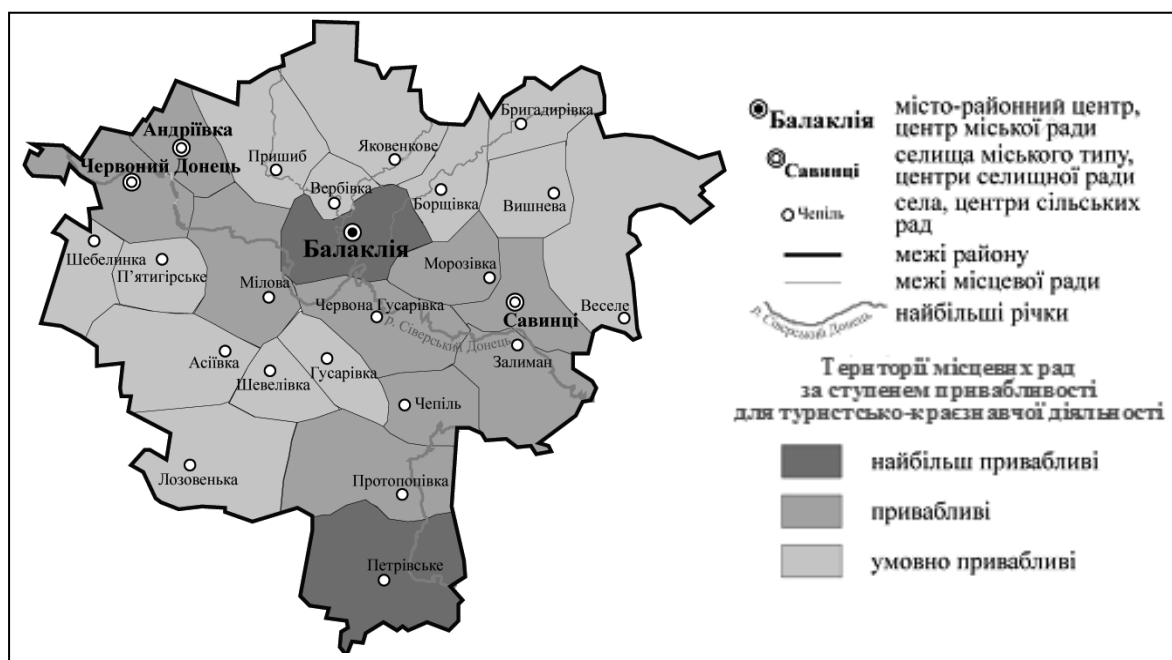

Рис. 1. Привабливість території Балаклійського району для туристсько-краєзнавчої діяльності

Для забезпечення туристсько-краєзнавчої діяльності в адміністративному районі, на наш погляд, доцільно розробляти інформаційно-картографічний довідник-брошуру формату А5 (для зручності у використанні), який наочно і зрозуміло подасть цікаву з краєзнавчо-туристичної точки зору інформацію.

Туристсько-краєзнавчий довідник Балаклійського району Харківської області [3] структурно складається з тринадцяти розворотів, заповнених різноманітною картографічною і текстовою краєзнавчою інформацією про район та його населені пункти, зібраною в районній бібліотеці, краєзнавчому музеї, державних наукових бібліотеках та при польових краєзнавчих дослідженнях. Обкладинка оформлена фотографіями панорам і об'єктів районного центру та його околиць, відомих кожному балаклійцю.

На першому розвороті довідника зображено герб, прапор з коментарями і гімн Балаклійського району, карту Харківської області в масштабі 1:2 000 000 з виділеною територією району та його загальногеографічною характеристикою.

Далі розміщена комплексна туристсько-краєзнавча карта (м-б 1:500 000), де відображені основні

краєзнавчі об'єкти як матеріального характеру, так і місця, пов'язані з подіями чи життям відомих людей, об'єкти природно-заповідного фонду, дати заснування населених пунктів або першої письмової згадки про них, об'єкти інфраструктури, що забезпечують розвиток туристсько-краєзнавчої діяльності в районі, а також районування території за ступенем привабливості. Поряд наводиться краєзнавча інформація про історію району, розповідається про його життя сьогодні.

На наступних чотирьох розворотах довідника в масштабі 1:200 000 детально розглянуті туристсько-краєзнавчі ресурси (рис.2). Для використання такого масштабу територію доцільно було поділити на чотири частини.

На кожній карті певної частини району відмічені всі зареєстровані туристсько-краєзнавчі об'єкти Балаклійщини. Картографічне зображення для наочності супроводжується фотографіями окремих об'єктів. На кожному розвороті також дається текстова інформація-коментар стосовно наявних туристсько-краєзнавчих об'єктів або наводяться певні історичні відомості про події, що колись відбувалися на цій території. Після детального відображення туристсько-краєзнавчих об'єктів Балаклійського району далі в довіднику запропоновані авторські краєзнавчі маршрути. Ця карта (м-б 1:500 000) також супроводжується текстовими коментарями, фотоставками об'єктів, місцевостей, які відвідуються на тому чи іншому маршруті, а також наводяться графіки вертикального розрізу рельєфу вздовж лінії маршруту для того, щоб подорожуючі могли мати уявлення про складність шляху.

На наступних сторінках туристсько-краєзнавчого довідника Балаклійського району представлені плани найбільших його населених пунктів: міста Балаклія (карта масштабу 1:40 000 з врізкою плану центральної частини міста в масштабі 1:20 000, зображена на повному розвороті довідника) та трьох селищ міського типу (плани в масштабі 1:20 000) – Андріївка, Савинці, Червоний Донець. На планах показані цікаві об'єкти, їх фото; є космічні знімки цієї місцевості; пропонувані орієнтовні маршрути краєзнавчих пішохідних екскурсій. Поряд з планами – інформація про історію поселень.

На останніх розворотах у текстовому вигляді подається стисла інформація про всі існуючі на території Балаклійського району населені пункти. Їх список складений за принципом поділу за радами, які наводяться в алфавітному порядку.

Запропонований туристсько-краєзнавчий довідник може змінити існуючі стереотипи

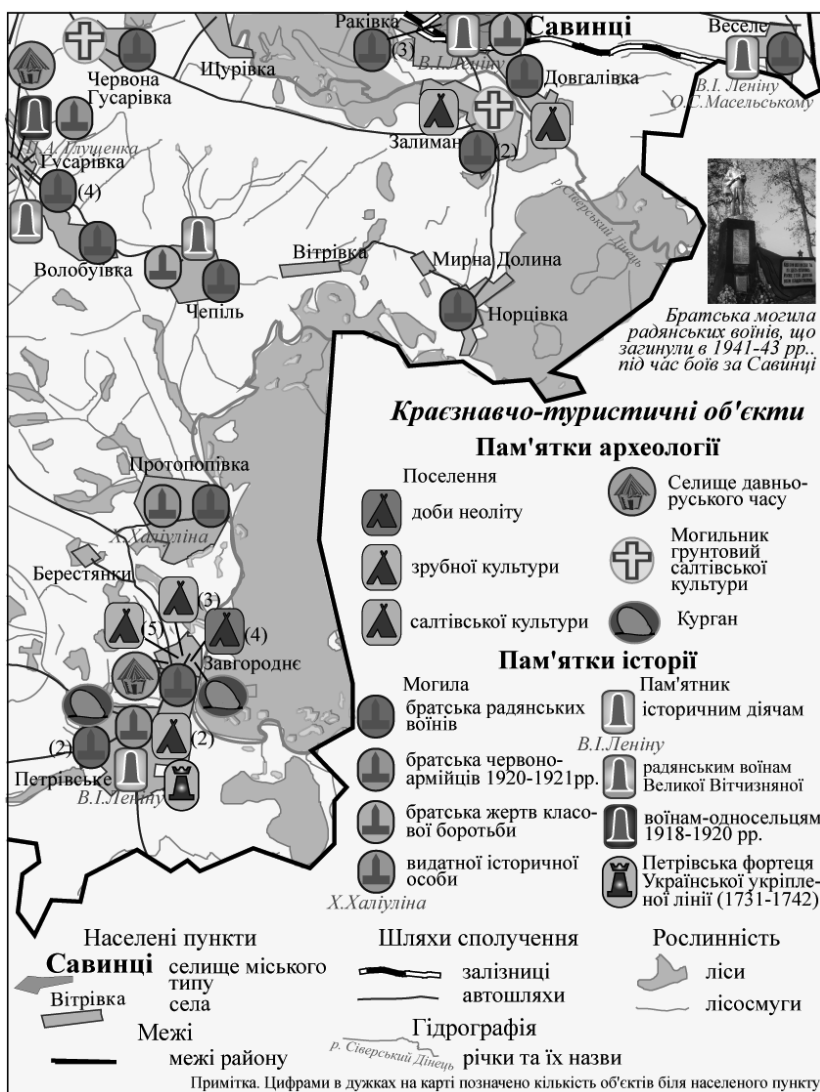

Рис.2. Частина розвороту туристсько-краєзнавчого довідника (зменшено)

про пізнавальні можливості окремих сільських поселень та району в цілому, стати в нагоді краєзнавцям, туристам, екскурсантам для розробки і використання під час маршрутів; освітянам - при вивченні географії та історії краю у школах, так і в позашкільних закладах, наприклад, у краєзнавчих та туристських гуртках. Крім того, яскравий, насичений наочною інформацією довідник спонукає молодь самим зайнятися краєзнавчою діяльністю, щоб побачити на власні очі цікаві куточки рідного району.

Висновки. Проектування і створення інформаційно-картографічного туристсько-краєзнавчого довідника адміністративного району має важливе значення для розвитку регіональної туристсько-краєзнавчої діяльності, тому є перспективною справою, внаслідок якої реалізуються функції: комунікативна (передача інформації), оперативна (інформаційна підтримка розвитку туристсько-краєзнавчої роботи та вирішення практичних

завдань), пізнавальна (отримання нових знань про територію), конструктивна (відображення різноманітних напрямів туристсько-краєзнавчої діяльності). Забезпечення потенційних туристів, краєзнавців, організаторів туризму і краєзнавства продукцією такого спрямування є важливим елементом розвитку туристсько-краєзнавчої діяльності та туристичного картографування в регіоні, а також, певним чином, пропагандою і популяризацією різних видів туризму в рідному краї.

Туристсько-краєзнавчий довідник Балаклійського району Харківської області у 2012 р. був переданий для використання Балаклійському краєзнавчому музею та представлений на III Харківській туристичній бієнале.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент Т.В. Лаврут**

Література:

1. Журавель О.С. Серія комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів / О.С. Журавель // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – Вип. 11. – С. 66-72.
2. Остроух В.І. Створення картографічного посібника з краєзнавства на рівні адміністративного району / В.І. Остроух, В.П. Скавронський // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – К.: Ін-т передових технологій, 2009. – Вип. 10. – С. 152-156.
3. Пономаренко О.В. Краєзнавчо-туристичний довідник Балаклійського району Харківської області / О.В. Пономаренко // Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи: Мат. щорічної міжнарод. наук. конф. студ. та аспір., присвяченої пам'яті проф. Г.П. Дубинського (5-6 квіт. 2012 р.). – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – С. 289-291.
4. Прасул Ю.І. Інформаційне забезпечення розвитку регіонального туризму / Ю.І. Прасул // Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: Монограф. / За ред. проф. В.В. Александрова. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – С. 75-87.
5. Прасул Ю.І. Інформаційно-картографічне забезпечення сільського туризму / Ю.І. Прасул // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – К.: Ін-т передових технологій, 2008. – Вип. 8. – С. 244-248.
6. Прасул Ю.І. Наукові основи системного картографування регіонів України для потреб туризму (на прикладі Харківської області) / Ю.І. Прасул: Автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.12. – К.: Ін-т географії НАНУ, 2004. – 20 с.

УДК 528.94

В.В. Путренко

Інститут географії НАН України, м. Київ

КАРТОГРАФУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ЦІЛЕЙ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

У статті розглянуто напрям об'єктно-орієнтованого картографування інфраструктурних мереж для цілей управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій. Визначено особливості інфраструктурної мережі як об'єкта картографування, територіальні рівні картографування, моделі картографічної формалізації інфраструктурної мережі в географічних базах даних та інші аспекти геоінформаційного картографування.

Ключові слова: інфраструктурна мережа, картографування, ризик, база даних.